

TÜRK TARİH ENCÜMENİ MECMUASI

Türk Tarih Encümeni tarafından neşredilir

YENİ SERİ — CİLT 1

SAYI 4 — Mart - Mayıs 1930

BU SAYIDA

- Ali Fuat Münif Paşa
Ahmet Refik On sekizinci asırda
Fransa ve «Türk askerliği»
Mahmut Kemal Mustafa Refik Bey
Mehmet Behçet Sinop kitabeleri
Nahit Sırrı Türkiye ile çarlık Rursya
arasındaki münasebet

İSTANBUL

LETAFAET MATBAASI

1930

Sinop Kitabeleri [1]

Sinop kitabelerini âtidedeki tasnife göre nakl edeceğim :

1) Kale kitabeleri. 2) Cami ve mescit kitabeleri. 3) Medrese kitabeleri. 4) Çeşme kitabeleri. 5) Mezar kitabeleri.

— 1 —

KALE KİTABELERİ

Sinop kalesi kitabeleri, mevkileri itibarile şu gruplara ayrılır :

A) Şimalden cenuba doğru mümtet ve şark cihetinde bulunan burçlarla iç kale bedeni üzerindeki kitabeler.

B) Şarktan garbe doğru mümtet ve şimal cihetinde bulunan burçlarla iç kale bedeni üzerindeki kitabeler.

C) İç kalenin garp cihetindeki kitabeler.

A) *Şark cihetindeki kitabeler:*

1) İç kalenin şimali şarkisinde ve haricindeki burcun, hali hazırda ahzı asker dairesi ittihaz edilen binaya nazır cephesinde zeminden yedi metre irtifaında 40-55 santimetre eb'adında beş satırdan müteşekkil bir kitabe vardır. Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ve Emir Bedrettin ebu Bekir kaymaz'a ait olup (615) tarihini havidir. Metni :

(1) لا اله الا الله محمد رسول الله عمر هذا البرج في

(2) ايام السلطان الغالب عزالدنيا والدين كيكاوس بن

(3) كيخسرو برهان امير المؤمنين علي. (Bir kelime okunamamıştır.)

(4) الاسهبالار الاجل الكبير بدر الدين ابو بكر [2]

(5) قياز بتاريخ سنة خمس عشر وستايه هجرية نبوه

2) Şimalden cenuba doğru ikinci burcun şehre nazır şark cephesinde ve zeminden beş buçuk metre irtifaında ve bir metre — seksen santimetre eb'adında altı satırdan müteşekkil kitabe Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ve Emir Hüsamettin Yusuf'a aittir. (612) tarihini havidir. Metni :

[1] *Türk Tarih Encümeni mecmuasının (eylül-teşrinisani 1929) tarihli ikinci sayısında inşisar eden birinci makalemize müracaat.*

[2] *Mezkûr sayıdaki makalemizde bu kitabe nakledilirken ebu Bekir kelimesinden sonra sehven (bin) kelimesi konulmuştur tasliih olunur.*

- (1) امر بعمارة هذا البرج المبارك والبدن باذن السلطان الغالب المعظم شاهنشاه الاعظم
- (2) مالك رقايا الامم عزالدنيا والدين ركن الاسلام والمسلمين قاتل الكفرة والمشركين فخر الملوك
- (3) والسلاطين سلطان ارض الله حافظ عباد الله معين خليفة الله سلطان بلاد
- (4) الروم والشام والارمن برأ وعمرأ ابى الفتح كيكافوس بن كيخسرو برهان امير المؤمنين نصر الله اعلام
- (5) سلطنته بدوام مملكته ونظام دولته الامير الاسفهلار حسام الدين يوسف السلطاني
- (6) والامراء والاكابر من ملطيه دام تأييدهم في شهر سنه اثني عشر وستمائة

3) Aynı burcun cenup cihetinde yerden beş buçuk metre irtifaında ve bir metre on santimetre — seksen santimetre eb'adında Farıfı bir kitabe vardır. Mısraları yanyana yazılmak suretile sekiz beyitten ve binaenaleyh sekiz satırdan müteşekkildir. Bu kitabede Emir (Husamettin)'in ismi geçiyor. Esasen aynı Emire ait burç üzerinde bulunmaktadır. Tarihi yoktur. Bu nanzumenin vezni [mefailün failletün mefailün failün] dür. Okunabilen aksamı berveçhi âtidir:

کی رام شاه جهان کشت این بشهر شمس	1) از تاریخ
بتیغ خسرو غالب عدو کیکافوس	2) فتح فتح شد سینوب
	3)
	4)
تلوه آمد	5) بقوم مغرب ازین خرمی و زین شادی
کی در مصاف بدارد بجز لباس لبوس	6) بنا بکرد بندهدش حسام دین یوسف
کی ساکنند بشهر ملطیه محروس	7) بنا کند این برج با امیرانی
	8) هزار فتح ازین حسن باد سلطانرا

4) İç kale bendinin şarka nazır cihetinde ve ikinci burçla üçüncü burç arasında hali hazırda mevcut dairei askeriye'nin cenuba doğru olan tarafında ve kale bedeni üzerinde arapça ve rumca kısımlarından müteşekkil bir kitabe vardır. Kitabe bir metre altmış santimetre — seksen santimetre eb'adındadır. Üst tarafındaki arapça kitabe dört satırdan müteşekkil ve gene Keykavüs bin Keyhusrev zamanına ve Emir Bedrettin ebu Bekir'e aittir. 612 tarihini havidir. Metni:

- (1) اتفق بتوفیق الله تعالى فی ایام السلطان الغالب
 - (2) عزالدنیا والدين ابو الفتح کیکافوس بن کیخسرو برهان
 - (3) امیر المؤمنین عمر هذا البرج والبدن العبد المحتاج الى رحمة الله تعالى
 - (4) بدرالدین ابو بکر صاحب سیمره فی شهر ربیع الآخر (سنه) اثني عشر و ستمائة
- کتبه الفقیر موسى موره (Aynen böyledir)

Bu kitabenin altındaki rumca kitabe ise beş satırdan müteşekkildir.

5) Şimalden cenuba doğru olan burçların üçüncüsünün şimal cep-

hesinde berveçhi bâlâ işaret edilmiş olan (4) numaralı kitabenin arapça kısmının aynı olmak üzere bir kitabe mevcuttur. Dört satır üzerine yazılmış ve Emir Bedrettin'e ait olan bu kitabenin tekrar istinsahından sarfınezar edilmiştir.

6) Mezkûr burcun şehre nazır şark cephesinde iç kalenin kapısı vardır. Bu kapının üzerinde zeminden dört buçuk metre irtifaında ve bir metre — yetmiş santimetre eb'adında bir kitabe vardır. Ancak kitabe silinmiş olup yalnız âtideki satır kalmıştır:

عمل ابو على الحلبي بن الكتاني رحمه الله

7) Mezkûr burcun aynı methalinin iç tarafındaki kapının üzerinde bir kitabe vardır ki zeminden irtifai dört buçuk metredir. Eb'adı yetmiş—altmış santimetredir. Keykâvüs bin Keykusrev'e ait ve 612 tarihini havidir. Kitabenin aslı dört satırdan ibaret ise de sağ tarafında şakulî olarak bir satır ve alt tarafında ufki olarak bir satır ki sağ tarafta zaviyei kaime teşkil edecek bir kısmı vardır. Kitabenin asıl metni şudur.

- (1) السلطان الغالب ملك المشرق والمغرب سيد سلاطين العالم
- (2) مولى العرب والعجم عز الدنيا والدين غياث الاسلام
- (3) والمسلمين سلطان البر والبحر ابو الفتح كيكافوس بن كيكسرو
- (4) برهان امير المؤمنين في ربيع الاخر سنة اثني عشر و ستماية

Bu kitabenin sağ tarafında ve şakulî olarak yazılan satır şudur :

من نظر سنان الدين طغرل امير داد لحو (Aynen böyledir)

Kitabenin zirinde ufki bir şekilde olan ve balâdaki şakulî satırla bir zaviye teşkil eden kısım şudur :

الضعيف حسان بن يعقوب رحمه الله من عمل ابو على بن الكتاني الحلبي رحمه الله

8) Şimalden cenuba doğru mümtet bir kale bedeninin dördüncü ve beşinci burclarının şarkına nazır cephelerinde birer kitabe yeri görül-mekte ise de kitabeler düşmüş bulunmaktadır. Sinop orta mektebinde mahfuz olan âtideki kitabenin bu burclardan birine ait olması melhuzdur. Kitabe altı satırdan müteşekkildir. Bir metre on yedi santimetre — doksan iki santimetre eb'adındadır. Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına Behram şah bin Kaymaz'a aittir. (612) tarihini havidir. Metni :

- (1) لا اله الا الله وحده لا شريك له محمد رسول الله
- (2) اتفق بتوفيق الله تعالى في ايام السلطان الغالب المعظم
- (3) شاهنشاه الاعظم عز الدنيا والدين ابو الفتح كيكافوس بن كيكسرو

- (4) برهان امير المؤمنين عمر هذا البرجين والبدنين [*] العبد الضعيف المحتاج
 (5) الى رحمة الله مبارز الدولة والدين بهرام شاه بن قياز وامراء اماميه
 (6) في سنة اثني عشر و ستمائة

9) Şimalden cenuba doğru altıncı ve iç kalenin methalinden itibaren gene cenuba doğru üçüncü burcun şarka nazır cephesinde ve iki arslan arasında dört satırdan müteşekkil bir kitabe vardır. Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ait olup bu kitabe de (612) tarihini havidir. Bazı yerleri siliktir. Metni :

- (1) عمر هذا البرج باسم السلطان الغالب بامر
 (2) الله عزالدنيا والدين سلطان البر والبحر
 (3) كيكافوس بن كيخسرو
 (4) سنة اثني عشر و ستمائة

10) Şimalden cenuba doğru yedinci burcun şehre nazır cephesinde hali hazırda Hapishanei umumi ittihaz edilen kapının cenup cihetinde dört beş satırdan ibaret bir kitabe mevcuttur. Kitabenin zeminden irtifai üç buçuk metredir. Eb'adı elli beş ilâ kırk santimetredir. Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına Zeynettın Beşare'ye aittir. Tarihi (612) dir. Metni :

- (1) اتفق بتوفيق الله في أيام السلطان الغالب عزالدنيا والدين
 (2) كيكافوس بن كيخسرو برهان (Aynen böyledir) عمر هذا البرج
 (3) العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى زين الدين بشاره
 (4) الغالبی صاحب محروسة تقيط وولایات في سنة اثني عشر و ستمائة

11) Şimalden cenuba doğru yedinci burc ile sekizinci burc arasında ve iç kale bedeninin şarka nazır cephesinde dört satırdan müteşekkil bir kitabe vardır. Bu kitabe (612) tarihini havidir. Metni :

- (1) مبارز الدين معود
 (2) بن امش < (Aynen böyledir) انعمار القيصرى
 (3) كتب نعيم الدين بواش (Aynen böyledir)
 (4) في الثاني ربيع الاول سنة اثني عشر ستمائة (Aynen böyledir)

[*] هذا البرجين والبدنين (ibaresinin alt tarafında ve dördüncü ile beşinci satırların arasında) و ثلث قناطر (kaydı münderiç bulunmaktadır.

12) Şimalden cenuba sekizinci burcun şark cephesinde iki satırlık ve beş satırlık iki arapça ve alt tarafında da bir satırlık bir rumca kitabe vardır. Zeminden dört metre irtifaında olan bu kitabeler Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ait ve Kayseriye subaşı Bahaüddin Kutluğcaya aittir. Tarihi 612 dir. En üsteki arapça kitabenin metni:

(1) لا اله الا الله وحده لا شريك

(2) له محمد رسول الله صلى الله عليه

Ortakdaki arapça kitabenin metni:

(1) اتفق بتوفيق الله تعالى في ايام و ايام (Aynen böyledir) السلطان الغالب

(2) المعظم عز الدنيا والدين ابو الفتح كيكافوس بن كيكافوس

(3) برهان امير المؤمنين عمر هذا البرج والبلدين العبد (Aynen böyledir)

(4) الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى بهاء الدين

(5) قتلته النوباشى بقصره وولايات في سنة اثني عشر وستماية

En alt tarafta bir satırlık rumca bir kitabe mevcuttur.

13) Şimalden cenuba mümtet kalenin dokuzuncu burcunda kitabe yoktur. Dokuzuncu ile onuncu arasında kale bedeninin şarka nazır cephesinde ve onuncu burcun şimale nazır cephelerinde birer kitabe yeri görünüyorsa da kitabeler mevcut değildir.

14) Balâdaki onuncu fıkrada beyan edilen ve yedinci burcun kur-bunda hali hazırda hapishanei umumî ittihaz edilen mahallin ihata divarında dört satır üzerine ve zeminden bir metre santimetre irtifaında ve seksen — altmış santimetre eb'adında Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ve (شجاع الدين احمد) beye ait bir kitabe vardır. Tarihi 612 dir. Metni:

(1) عمر هذا البدن باسم السلطان الغالب

(2) عز الدنيا والدين كيكافوس بن كيكافوس العبد

(3) المحتاج الى مغفرة الله شجاع الدين احمد بك

(4) صاحب عرقليه في شهر ربيع الآخر سنة اثني عشر وستماية

15) Mezkûr kitabenin yanında ve hemen aynı irtifada ve eb'atta Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına (ظهير الدين كئل بن سيف الدين ايل ده كيز) e ait ve dört satır üzerine bir kitabe vardır. Tarihi 612 dir. Metni:

(1) اتفق بتوفيق الله في ايام السلطان الغالب عز

(2) الدنيا والدين كيكافوس بن كيكافوس تعمير هذا البدن العبد

(3) الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى ظهير الدين كئل بن سيف الدين ايل ده كيز

(4) صاحب من محروسة شهر اقسرای در زمان تاریخ ربع الآخر سنة اثني عشر و ستایه .

..... (İki kelime okunamamıştır.)

B) Şimal cihetindeki kitabeler:

1) Şarktan garbe doğru, şimal cihetinde ve denize muvazî olarak imtidat eden iç kale bedeninin cenuba nazır iç cephesinde dört satır üzerine Kikâvüs bin Keyhusrev zamanına ve (اسد الدين السنان الدين اياس) ait ve zeminden dört buçuk metre irtifaında ve takriben doksan — yetmiş beş santimetre eb'adında bir kitabe vardır. Metni :

- (1) اتفق بتوفيق الله في أيام اسطان الغالب عزا (Aynen böyledir)
- (2) الدنيا والدين كيكلوس بن كخسرو تعمیر هذا البدن العیدا (عیناً بویلهدر)
- (3) الضعیف المحتاج الى رحمة الله تعالى (okunamamıştır) سنان الدين اياس الغالبی صاحب
- (4) محروسة خونس وولایات تاریخ ربع الآخر سنة اثني عشر و ستایه ومعمار (سقس توس)

2) Şarktan garbe doğru mümtet şimal cihetindeki kale bedeninin müntehayi garbisinde kâin burcun kapısı üzerinde üç satırlık bir kitabe vardır. Bu kitabe (İsfendiyyar bin Bayazıt) zamanına ve (Şehabettin Şahin) aittir. Zeminden beş metre irtifaında olup bir metre ve kırk santimetre eb'adındadır. (838) tarihini havidir. Metni:

- (1) اتفق بتوفيق (Birkaç kelime okunamamıştır.) السلطان الغالب
- (2) عز الدنيا والدين سلطان اسقنديار بن بايزيد خان عمر هذا البرج
- (3) شهاب الدين شاهين الملوك الطوائفي سنة ثمان وثلاثين وثمانماية

3) Mezkûr şimal bedeninin dış cihetinde ve denize nazır cephe-sinde üzeri yosunlarla örtülü bir kitabe mevcut ise de okumak imkânı görülmemiştir.

C) Garp cihetindeki kitabeler:

1) İç kalenin şimalden cenuba doğru garp cihetinde imtidat eden bedeninin ikinci burcunun şimale nazır cephesinde beş satır üzerine ve zeminden altı metre irtifaında bir kitabe vardır. Eb'adı takriben bir metre yirmi santimetredir. Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ve (سراج الدين عمر) ، (جلال الدين قيصر) ، (عماد الدين اياس) e aittir Tarihî 612 dir. Metni :

- (1) اتفق بتوفيق الله تعالى في أيام السلطان الغالب عز الدنيا والدين
- (2) ابوالفتح كيكلوس بن كخسرو برهان امير المؤمنين عمر هذا البرج والبدن
- (3) العبد الضعیف المحتاج الى رحمة الله تعالى الامير عمادالدين اياس
- (4) وجلال الدين قيصر وسراج الدين عمر وولایات سيواس في تاريخ
- (5) جدای الاولی سنة اثني عشر و ستایه بتولى العبد الضعیف اسماعيل بن يوسف

*
**

Sinop kalesine ait kitabelere hateme vermezden evvel Sinop orta mektebinde mahfuz bulunan diğer bir kitabeyi kayıt ve işaret edeceğim. Bu kitabe ortadan kırılmış mustatıl şekilde beyaz bir taş üzerine mahkûktur. Taşın kaidesi iki metre on altı santimetre ve irtifai otuz yedi santimetredir. İsmail bin İbrahim zamanına ait olup 855 tarihini havidir. Kitabenin bir burucun kapısından düşmüş olduğu anlaşılıyor. İki satırdan müteşekkil olan kitahenin metni şudur:

- (1) لهذا البناء الجديد على الباب . مجزىل المهمة المهمة [Aynen böyledir] و لطف الوهاب للامير
ال [Taşın kırık yeri] كامل القاع الديار . اسماعيل بن ابراهيم بن
(2) اسفنديار اعلى لواء القفار . مادام القلاك الدوار غلب اعداء [Böyledir] الله بنصره
[Taşın kırık yeri]..... (iki kelime okunamıyor) تاريخه خمس وخمسين وثمانماية.

*
**

Bu izahata nazaran Sinop kalesi kitabelerinin heman kâffesi 612 ve biri 615 senesine ve Keykâvüs bin Keyhusrev zamanına ve biri 838 senesine ve İsfendiyar bin Bayazıt zamanına ve gene biri 855 senesine ve İsmail bin İbrahim bin İsfendiyar zamanına ait bulunmaktadır. Diğer bir makalemizde de Sinop camilerindeki kitabeler kayıt ve işaret edilecektir.

MEHMET BEHÇET